

## Kæruviðgerð í Føroyum

### **Føroyskt úrtak**

*Greinin greiðir frá kæruviðgerð í Føroyum, við serligum atliti at kæruviðgerð á Føroya Kærustovni. Í kjalavørrinum av atfinningum um tilvildarliga og seinføra viðgerð av kærumálum, varð Føroya Kærustovnur settur á stovn í 1998. Eingin lóg er gjørd fyri virkseimi á Kærustovninum. Tað er bert í figgjarlógini og í tekstviðmerkingunum til stovnin í hesu lóg, at virksemi verður lýst.*

*Endamálið við Kærustovninum er at geva nøktandi lögfrøðiliga hjálp til tær ymisku kærunevndirnar, sum eru knýttar at stovninum. Miðað verður eisini ímóti, at stovnurin skal hava ein serkunnleika innan fyrisitingarrætt og kæruviðgerð yvirhøvur. Kærustovnurin hevur ikki avgerðarmyndugleika, men fyrireikar og ger tilmæli í málum, sum síðani verða lögð fyri avvarandi kærunevnd til avgerðar.*

*Kjakast verður um, hvussu kæruviðgerð skal skipast framyvir í Føroyum. M.a. verður umhugsað at knýta enn fleiri kærunevndir at Kærustovninum. Eisini verður umrøtt, nær skilabest er at hava kærunevndir at viðgerða kærur, og nær tað er skilabest at hava avgerðarmyndugleikan hjá umsitingini, antin í stjórnarráðnum ella á einum serligum kærustovni. Høvundurin kemur inn á ymiskt, sum kann geva íblástur til kjakið. Høvundurin metir, at uttan mun til, hvat úrslitið av kjakinum verður, fer Kærustovnurin at hava ein sentralan leiklut í framtíðar kæruviðgerð í Føroyum, og at tað er týðningarmikið at tryggja eitt neyvari lógargrundarlag fyri kæruviðgerðini.*

### **English summary**

*In this article the author describes the complaints procedures in the Faroese government administration, with special emphasis on the Faroese Board of Appeals (Føroya Kærustovnur). The Board of Appeals was established in 1998 as a response to criticism in the public over the administration's too slow and accidental ways of treating complaints.*

---

<sup>1</sup> Gurið Joensen er lögfrøðingur og stjóri á Føroya Kærustovni. Gurið is a lawyer and director of the Faroese Board of Appeals.

*The purpose of establishing the Board of Appeals is to provide legal consultation for the complaints commissions affiliated to the Board. The Board does not possess decision-making authority, but prepares the cases and presents its recommendations to the relevant complaints commission for decision.*

*The author discusses how best to organize the treatment of complaints in the Faroes, e.g. when it is most optimal to have complaints commissions, and when it may be better to deal with the complaints in the administration itself, either in the relevant government ministry or in a special board of appeals. She also stresses the importance of a more detailed legal regulation of complaints treatment.*

Sambært danskari fyrisitingarsíðvenju er tað ein partur av rættartrygd borgarans, at ein avgerð, sum almennur myndugleiki tekur í einum máli um viðurskifti hansara, skal kunna kærast í minsta lagi eina ferð soleiðis, at málið kann leggjast fyri annan fyrisitingarligan myndugleika til eftirkannan av rættleikanum av tiknu avgerðini. Hendan síðvenja sæst sum vera man eisini aftur í lóggávuni í Føroyum, bæði tá ið talan er um føroyska og danska lóggávu.

Tó kann sigast, at ymiskt er, hvussu hesin rættur til kærviðgerð er skipaður á ymsu málsøkjunum. Í nøkrum førum er ásett í lóg, at avgerð hjá einum fyrisitingarligum myndugleika kann kærast til landsstýrismannin á økinum. Í øðrum førum er ásett, at kærast kann til eina kærunevnd. Hendan er vanlig sett av avvarðandi landsstýrismanni. Er einki ásett í lógini, førir nevnda síðvenja við sær, at ein fyrisitingarlig avgerð altíð kann kærast uppeftir í myndugleikanum á økinum.

Skipanin við kærunevndum er vanligast á økjum, sum hava stóra mongd av líknandi avgerðum, sum t.d. innan skattaøkið, har hvør borgari á hvørjum ári skal hava eina avgerð um, hvussu stór hansara skattarokning verður. Eisini á økjum, har talan ikki er um eitt stórt tal av avgerðum, hava kærunevndir tó verið nýttar í staðin fyri at lata kærviðgerðina liggja hjá landsstýrismanninum (miðfyrisingini). Hetta hevur tá oftast havt samband við, at nevndin skal hava onkran ítøkilig serkunnleika, sum ikki kann væntast, at umsitingin hjá landsstýrismanninum hevur. Kærunevndirnar verða tá aloftast mannaðar við fólki, vald eftir ávísing yrkisligum kunnleika og leikfólki, t.v.s bæði við fólki, sum eru politiskt vald og fólki, sum umboða ávísar áhuga- ella samfelagsbólkar.

Nógvar av atfinningunum, sum vóru móti almennu umsitingini fyrst og miðskeiðis í 1990-árunum, vóru grundaðar á, at rættartrygðin í samskiftinum millum borgara og almennu fyrisingina var ov vánalig. Ofta stóðust hesar atfinningar av, at ein umsiting hevði víst seg at vera sera drúgfør, og viðgerðin kanska í so tilvildarlig. Hesar atfinningar vendu sær eisini móti almennu kærviðgerðini sum heild. Fólk

settu m.a spurnartekin við, hvar rættartryggin var, tá tað fyrst tók fleiri ár at fáa eina avgerð frá einum myndugleika og uppafturnir fleiri ár at fáa avgerðina roynda av einum kærummyndugleika, og uttan at partarnir høvdu hóming av, hvussu mál teirra varð fyrireiðkað og viðgjørt. Í 1994 vóru fyrisitingarlógin og lógin um alment innlit settar í gildi í Føroyum. Borgarar vísu hesum lógum ans og kravdu, sum sjálvsagt var, at viðgerðin av málum teirra gjørdist meira skipað, og at tey sjálvi fingtu tey rættindi til innlit og ávirkan á egin mál, sum lógin gevur teimum.

Hjá mongum myndugleikum hevur verið trupult at fáa nevndu lógir framdar í sínum viðgerðarmannagongdum. Hjá summum verður sagt, at hetta er orsakað av vantandi arbeidsorku/peningi og hjá øðrum, at lóginar tyngja ov nógv um dagliga arbeiðið. Um so er, skal støða ikki takast til her, men bert í stuttum verða víst á, at tá ið lóginar eru galdandi, eigur hetta at síggjast aftur í okkara málsviðgerð, tí lóginar eru jú settar í gildi fyri at økja um rættartrygdina hjá borgaranum og harvið leggja nakrar karmar fyri, hvussu almenn málsviðgerð eigur at fara fram.

Atfinningar um seinføri vóru settar bæði móti Kærunevndini á almannamálum og kærunevndunum á skatta- og avgjaldsøkinum. Táverandi aðalstjórar á almanna- og skattaøkinum settu sær fyri at kanna, hvat kundi gerast fyri at fáa kæruiðgerðina á nevndu økjum í eina meira skipaða legu, sum hevði við sær betri rættartrygd fyri borgaran. Ásannað varð í hesum sambandi, at verandi skipan við at lata skrivaraarbeiði fyri tær ymisku nevndirnar antin liggja hjá formanninum, hjá advokati ella hjá fulltrúa, sum hevði hetta afturat dagliga arbeiði sínum, ikki altíð var besta loysnin. Skuldi onnur skipan gerast, var tó eisini neyðugt at gera sær greitt, at kæruiðgerð eins og onnur málsviðgerð kostar pening. Hígartil hevði tann peningur, sum var settur av til skrivarahjálp hjá nevndunum, verið so lítil, at hetta saman við vantandi vilja hjá avgerðarmyndugleikunum at leggja størri dent á fyrirreikingina av kærumálum móguliga hevði verið størsta forðingin fyri eini skjótari og góðari kæruiðgerð.

Í 1998 gjørdur áðurnevndu aðalstjórar av, at seta á stovn ein felags kærustov. Hesin skuldi í fyrsta lagi vera ein skrivstova, sum tók sær av virkseminum hjá Kærunevndini í almannamálum, Landsskattakærunevndini og Meirvirðisgjald- og Tollkærunevndini. Kærustovnurin skuldi mannast soleiðis, at stovnurin altíð átti at kunna geva nøktandi lögfrøðiliga hjálp til tær ymisku kærunevndirnar, og miðað varð eftir at fáa skapt eitt akademiskt umhvørvi, har rúmd var fyri at uppbygga ein serkunnleika innan fyrisitingarrætt og kæruiðgerð alment, men eisini at tryggja kravda fakkunnleikan á teim ymsu økjum. Í kortunum lá, at um hendan skipan kom at virka væl, kundi stovnurin seinni útbyggjast at taka sær av øðrum kæruekjum. Hugsað varð, at vit á hendan hátt bæði kundu økt um rættartrygdina í sambandi við kæruiðgerð, men eisini samstundis bygt upp eina skrivstovu, móguliga ein myndugleika, sum við tíðini kom at virka sum serkunnleiki innan fyrisitingarrætt og at skapa góðan fyrisitingarsíð. Hetta átti eisini at lætt um hjá

ymsu stjórnarráðunum, so tey ikki vóru so nógv tyngd av kæruiðgerðum.

Føroya Kærustovnur byrjaði sítt virksemi á sumri 1998. Stovnurin varð tá skipaður undir Fíggjarmálaráðnum. Seinni varð stovnurin fluttur undir Løgmannsskrivstovuna, og síðani í 2002 hevur hann ligið undir Løgmálaráðnum.

Kærustovnurin varð settur á stovn sambært eina avtalu millum tveir aðalstjórar og landsstýrismenn teirra. Eingin lóg varð gjørd um virksemið hjá stovninum. Tað eru tí í dag bert játtanin á fíggjarlógini og tekstviðmerkingarnar til stovnin í somu lóg, sum lýsa virksemið hjá stovninum.

Kærustovnurin skal virka sum skrivstova hjá ymsum kærunevndum – og er ikki ein avgerðarmyndugleiki. Í dag eru hesar kærunevndir:

Kærunevndin í almannamálum

Skatta- og avgjaldskærunevndin  
(Landsskattakærunevndin, Mvg- og Tollkærunevndin vóru  
1. januar 2003 lagdar saman til eina nevnd)

Kærunevndin hjá Stuðulsstovninum.

Samstundis sum Kærustovnurin fór undir virksemi sítt, setti Løgmannsskrivstovan ein arbeiðsbólk við hesum arbeiðssetningi: „Av tí at ymiskt er, hvussu økini eru skipað við víðvíkjandi kærummyndugleika, skal bólkurin gjøgnumganga lógargrundarlagið hjá Løgmannsskrivstovuni og aðalstýrunum [nú stjórnarráðini, ritstj.]. Á henda hátt ber til at staðfesta arbeiðsgrundarlagið hjá fyrisingini, og sigast kann hvørjar arbeiðsuppgávur verða lagda til Kærustovnin at fyrisita“. Bólkurin greiddi úr hondum í desember 1998 álit, har hann m.a. hevði tilmæli um at umhugsa at flyta kæruiðgerðina av hesum málum til Kærustovnin: Kærumál um býarskipanarlógina, arbeiðsloysistrygging, stuðulsskipanir innan fiskivinnuøkið (minstuløn, minstaforvinning, dagstudning, sjúkratrygd, forskotsgrunn og telefonútreiðslur til langfararsjómenn), lestrarstuðul, tillutan av fyritiðarpensjón og avgerðir hjá heilsuverkinum um ferðaendurgjald í sambandi við sjúkraviðgerð.

Síðani álitid varð skrivað, er fyrireikingin av kærumálum um lestrarstuðul flutt til Kærustovnin. Samráðingar hava verið um at leggja kæruiðgerðina av málum um fyritiðarpensjón, mál um arbeiðsloysistrygging og Barsilsskipanina til Kærustovnin. Væntast kann, at hetta verður greitt í nærmastu framtíð. Ætlanin hevur eisini verið, at fingið Kærustovnin at virka sum kærummyndugleika á persóns- og familjurættarøkinum, um hetta varð yvirtikið. Hesar ætlanir eru tó tengdar at skiftandi politisku støðuni, so í lötuni er óvist, hvat fer at henda á hesum økinum.

Virksemið hjá Kærustovninum er í dag at fyrireika kærumálini, sum skulu leggjast fyri avvarðandi kærunevndir til støðutakan. Stovnurin skal í fyrireikingini m.a. tryggja sær, at málið verður nøktandi upplýst. Í hesum liggur, at stovnurin fær til vega upplýsingar og skjøl frá avvarðandi avgerðarmyndugleika og kærara. Eisini skal stovnurin tryggja kæraranum tey rættindi, sum fyrisitingarlógin gevur honum, eitt nú partshoyring. Tá mettt verður, at málið er nøktandi upplýst, verður eitt lögfrøðiligt tilmæli gjørt í málinum. Málið verður síðani lagt fyri kærunevndina til avgerðar.

Fyrireikingin kann sostatt føra við sær, at skjøl verða send aftur og fram millum myndugleikar og kærara nakrar ferðir. Hetta tekur tíð, viðhvørt langa tíð, men hendan viðgerð er neyðug fyri at tryggja eina nøktandi málsviðgerð og góða rættartrygd fyri kæraran.

Eitt av endamálunum við Kærustovninum var at fáa viðgerðartíðina fyri kærumál stytta. Hetta hevur víst seg at bera til, tí viðgerðartíðin á bæði almannaøkinum og skatta- og avgjaldsøkinum er stytta munandi. Miðal viðgerðartíðin liggur nú millum 4 og 6 mánaðar, alt eftir hvat øki talan er um. Kærunevndarviðgerðin er eisini fingin í fasta legu, og stovnarnir, sum hava tikið kærdu avgerðirnar, vísa nú kærviðgerðini størri ans, enn tá Kærustovnurin byrjaði. Hetta merkir m.a., at stóri trupulleikin, sum í byrjanini var við at fáa til vega neyðugar upplýsingar frá avgerðarmyndugleikunum innan eina hóskandi tíð, ikki er so stórur longur, og lættari er at fáa avgerðarmyndugleikarnar at útinna sín part av kærviðgerðini.

Ymiskt er tó, hvussu úrslitið av kærviðgerðunum á teim ymsu økjum er. Um viðgerðin hjá avgerðarmyndugleikunum er á einum góðum støði, eigur hetta eisini at síggjast aftur í hagtlunum fyri, hvussu nógvar avgerðir hjá teimum verða staðfestar av kærunevndini. Er viðgerðin hinvegin ikki nøktandi, verða ov nógvar avgerðir broyttar ella heimvistar. Á onkrum málsøki hevur Kærustovnurin sæð, at lutfalsliga stórt tal av avgerðum hjá einum myndugleika verða broyttar av kærunevndini ella heimvistar til nýggja viðgerð. Broyttu avgerðirnar merkja aloftast, at kærunevndin metir, at myndugleikin hevur vígað skeivt í síni meting av fakta og tulkning av lógarheimildum. Sigast kann, at ofta eru ógreiðar lógarreglur og vantandi kunngerðir/vegleiðingar orsök til hesa støðu. Hinvegin vísa heimvísingarnar aloftast, at í viðgerðin av málinum hevur verið ófullfíggað. Málið kann m.a. vera ov illa upplýst, partshoyring er ikki framd ella grundgevingin fyri avgerðini er ikki nøktandi. Heimvísingarnar vísa sostatt, at tað er tann grundleggjandi fyrisitingarrætturin, sum ikki er fingin uppá pláss í málsviðgerðini á avvarðandi stovni.

Uppgávan hjá kærunevndunum er bert at víðgera og taka støðu til ítøkilig kærumál. Hetta kann gera, at grundleggjandi fyrisitingarligr manglar hjá einum stovni ikki gerast nóg sjónligir í viðgerðini og ikki verða rættaðir nóg skjótt av avvarðandi

myndugleika. Av hesi orsök verða somu feilir gjørdir umaftur og umaftur. Í hagtølunum fyri viðkomandi stovn gevur hetta eina sera negativa mynd av teirra málsviðgerð.

Tá Kærustovnurin sær tekin um ófullfíggaða viðgerð, ið vísa seg at vera afturvendandi í fleiri málum, kemur fyri, at Kærustovnurin vísir viðkomandi stovni á tann grundleggjandi viðgerðartrupulleikan í málum teirra. Men í roynd og veru kunnu hvørki Kærustovnurin ella avvarðandi kærunevnd hava nakað munandi eftirlit við, hvussu ein stovnur heldur vanligu fyrisingarligu reglurnar, av tí at nevnd og Kærustovnur bert kunnu virka í mun til einkultu kærumálini. Hugsast kann, at ein stovnur skjótari og lættari kundi fingið bøtt um sínar viðgerðarmanglar, um talan var um eitt ítøkiligt, fyrisingarligt eftirlit, sum kundi eftirkanna viðgerðarmannagongdir á stovnum og givið vegleiðing um broytingar/tillagingar. Sjálv heldur undirritaða, at hesin eftirlitsformur átti at givið skjótari og kanska betri úrslit, enn viðgerðin av einum einstøkum kærumáli, tí á hendan hátt komu ábøturnar í viðgerðini av fyrisingarligum avgerðum skjótari at virka fyri alt økið, enn tær gera, tá talan er um rætting/broyting av einstakari avgerð í einum kærumáli. Í hesum sambandi er vert at nevna, at Løgtingsins umboðsmaður hevur heimild at fremja slíkt eftirlit. Skilligt er tó, at slíkt umfatandi eftirlit ikki er tað fyrsta, ein nýggjur umboðsmansstovnur fer undir, og serliga ikki, tá manningin er so fáment, sum hon er, t.v.s. aftur her gerst spurningurin um kostnað avgerandi fyri, hvussu skjótt úrslit kunnu síggjast í fyrisingini.

Í nógvum kærumálum er kærarin umboðaður av professionellum fólki. Hetta ger seg einamest galdandi á skatta- og avgjaldsøkinum, har kærarin aloftast má leita sær ráðgeving frá sakførara ella grannskoðara, og fáa hesar at tala sína sök. Sum vera man hevur hetta útreiðslur við sær fyri kæraran. Í Føroyum hava vit ongar reglur um fría kæraviðgerð ella fíggarligar studulsreglur til kostnaðin av almennari kæraviðgerð, soleiðis sum vit annars hava reglur um fría rættarførslu.

Í málum, har kærari skal gjøgnum fleiri kæraviðgerðir og kanska enntá dómstólsviðgerð fyri at fáa sín rætt, kann tað tykjast órímligt, at hann sjálvur skal bera kostnaðin av ráðgeva í sambandi við almennu kæraviðgerðina, tí í roynd og veru er tað tá tað almenna, sum vegna ivan í fyrisingarligu viðgerðini áleggur kæraranum ein kostnað. Í Danmark finnast reglur, sum eitt nú geva kærara rætt til partvíst endurgjald fyri ráðgevarakostnað, um kærari vinnur eitt skattakærumál. Umhugsað eigur at verða, um vit í Føroyum ikki eisini hava tørv á slíkara ella líknandi skipan.

Í sambandi við arbeiðið at fyrireika yvirtøku av persóns- og familjurættarøkinum, ið varð gjørt undir seinasta landsstýri, stakk spurningurin seg upp aftur, nær skilabest er at hava kærunevnd at viðgera kærur, og nær kæraviðgerðin eins væl kann verða gjørd av umsitingini sjálvari, antin í stjórnarráðnum ella kanska á

Kærustovninum. Sami spurningur varð eisini umrøddur í áðurnevnda álit frá 1998. Í onkrum føri varð mettt, at kærúmálini á málsøkinum vóru so fá og í øðrum føri, at talan var um so „reint“ lögfrøðilig mál, at tey eins væl kundu verða viðgjørð og avgjørð av Kærustovninum sjálvum, heldur enn at hava eina kærunevnd. Í øðrum førum kundi Kærustovnurin havt heimild at fingið sær neyðuga uttanhýsis ráðgeving, tá annar enn lögfrøðiligur fakkunnleiki var neyðugur fyri at fáa málini nøktandi lýst.

Eisini í mun til onnur smærri økir hevur hesin spurningur verið umrøddur, men einki er greitt enn. Í onkrum føri hevur leisturin, har skattaøkið hevur valt at hava alla kærviðgerð samlaða í eina nevnd, eisini verið umrøddur sum ein móguleiki. T.v.s. at havt eina kærunevnd fyri allar tær lógir, sum hoyra til ávíst stjórnarráð, so nevndin fær bygt sær upp ein breiðari kunnleika til økið, enn um bert partar av einum øki hoyrdu til nevndina. Óivað koma báðir nevndu móguleikarnir at verða partur av framtíðarkjakinum um almenna kærviðgerð í Føroyum.

Skal ein skipan setast í verk, har Kærustovnurin eisini verður gjørður til avgerðarmyndugleika heldur enn, at skipanin bert við kærunevndum verður varðveidd, krevur hetta, at tað verður gjørt eitt lógargrundarlag, sum ger Kærustovnin til ein myndugleika á økinum, og sum greitt ásetir, hvørjar uppgávar stovnurin skal hava. Í hesum sambandi átti eisini at verið umhugsað, um stovnurin kundi havt eina meira grundleggjandi vegleiðingaruppgávu, umframt sjálva kærviðgerðina. Hugsast kann, at hetta skjótari kundi bøtt um málsviðgerðina, og at Kærustovnurin á hendan hátt eisini fekk tryggjað eina meira líka viðgerð í øllum málum, eisini á økjum, har vit annars ikki síggja so nógvar kærur. Í eini lóg fyri Kærustovnin átti eisini at verið almennar ásetingar fyri, hvussu kærviðgerðin á stovninum skal fara fram.

Verður valt at hava kærunevndir, sum virka innan eitt málsøki ella fyri alt økið, sum eitt stjórnarráð umsitur, ella valt verður at hava ein kærustovn sum myndugleika, ella bæði tvey, verður úrslitið óivað tað sama, t.v.s. at øll fyrireiking av kærur verður gjørð á einum stað – á Føroya Kærustovni, antin hetta verður sum skrivstova fyri ymisku kærunevndirnar ella sum avgerðarmyndugleiki.

Undirritaða metir, at uttan mun til hvør loysn verður vald krevst, at vit tryggja okkum eitt neyvari lógargrundarlag fyri kærviðgerðini, tí Kærustovnurin kemur meira og meira at líkjast einum serligum fyrisingarmyndugleika, kanska enn tá einum fyristingardómstóli.

Hendan gongdin í kærviðgerðini átti kanska at verið tikin við í kjakið um bygnaðarbroyting bæði innan fyrising og rættarskipan, um nógv umrøddu yvirtøkur av fleiri málsøkjunum verða veruleiki.